

Олена Величенко

кандидат філологічних наук, викладач кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики, Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Одеса, Україна

Інна Мельник

здобувач вищої освіти 2 року навчання другого (магістерського) рівня заочної форми навчання факультету іноземних мов спеціальності 035 Філологія (Переклад з англійської українською) Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» Одеса, Україна

МЕТАФОРИЧНА ДОМІНАНТА ІДІОСТИЛЮ ТЕРРІ ПРАТЧЕТТА: ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕДАЧІ В ПЕРЕКЛАДІ

Ключові слова: метафора, домінанта ідіостилю, стратегії, тактики, трансформації.

Актуальність теми дослідження ґрунтується на тому, що в сучасних українськомовних дослідженнях з лінгвістики і перекладознавства недостатньо висвітлено питання індивідуального стилю і проблеми перекладу творів письменника Террі Пратчетта. Метафорична домінанта Террі Пратчетта досліджена мало, а переклад метафоричної домінанти ідіостилю пов'язаний із вирішенням низки проблем, які стосуються не лише лінгвістики і перекладознавства, але й літературознавства, культурології та філософії.

Наукова новизна дослідження полягає в доповненні ряду операцій, що використовуються під час відтворення лінгвостилістичних особливостей ідіостилю письменника та розширенні вибірки дослідження метафоричної домінанти ідіостилю за допомогою роману-фентезі «Правда» Террі Пратчетта.

Під час дослідження використано такі методи: метод суцільної вибірки для формування метафоричного корпусу дослідження; доперекладацький і перекладацький аналізи твору для визначення особливостей авторського ідіостилю, жанрово-стилістичних та культурологічних особливостей твору, встановлення способів, операцій, тактик і стратегії їхнього відтворення в українському перекладі; метод кількісного обчислення для експериментального і кількісного підтвердження результатів дослідження і висновків до нього.

Явище метафори розглядало багато наук. Однією з перших була риторика. У класичній риторичній метафора була представлена в основному як відхилення від норми – перенесення назви одного предмета на інший. Метою цього перенесення є або заповнення відсутності в системі однієї мови еквівалента для лексичної одиниці іншої мови (лексичної лакуни), або деяка «прикраса» промови [2, с. 217].

Пізніше проблема метафори перемістилася з риторики в лінгвістику.

Таким чином виникла порівняльна концепція метафори, в якій метафора позиціонувалася як образотворче переосмислення звичайного найменування.

Розгляд великої кількості робіт, наприклад, Дж. Лакоффа, М. Джонсона, П. Ньюмарка, Н. Д. Арутюнової, Т. А. Казакової, В. Н. Комісарова, Ш. Баллі дозволив вивчити різноманітні концепції і типи метафор і метафоричних утворень, а також виявити найбільш уживані класифікації метафор з точки зору способів їхнього перекладу. В усіх запропонованих способах перекладу метафор переважає принцип збереження аналогічного метафоричного образу, принцип перефразування та заміни еквівалентною метафорою у мові перекладу.

В. Н. Комісаров виділяє наступні види перекладу конвенціональних метафор:

- переклад, що ґрунтується на тому ж самому образі (broken English – ламана англійська);
- переклад, що ґрунтується на іншому схожому образі (a ray of hope – проблиск надії);
- дослівний переклад метафори (as black as sin – чорний, як гріх);
- неметафоричне пояснення (as large as life – у натуральну величину) [4, с. 70].

Н. Д. Арутюнова запропонувала виділити наступні стандартні процедури перекладу метафор: збереження аналогічного метафоричного образу, тобто дослівний переклад; переклад метафори порівнянням; заміна еквівалентною метафорою у мові перекладу; збереження аналогічного метафоричного образу з додаванням пояснення; перефразування [1].

У дослідженні розглядалася метафорична домінанта ідіостилю Террі Пратчетта. Вивчення індивідуального авторського стилю є одним із найважливіших завдань стилістики і психолінгвістики. Дослідження мови автора або, вірніше, індивідуального стилю письменника – прикордонна область між літературознавством і лінгвістикою. Однак кожна з цих наук, маючи один і той самий предмет дослідження, підходить до нього з різних сторін.

Домінанта ідіостилю – це найбільш виражений компонент в унікальному мовленні автора, головна ознака індивідуального стилю письменника. До стильових домінант належить домінування певних лексичних засобів виразності, стилістичних тропів і фігур, типів композиції, фабульно-сюжетних особливостей [7].

Ідіостиль автора художнього твору – це неповторний спосіб уживання мовно-виразових засобів для реалізації комунікативної мети мовної особистості в мовленні і в породжених нею текстах. Існує п'ять підходів до аналізу ідіостилю, запропонованих О. В. Старковою: семантико-стилістичний підхід, лінгвопоетичний, системно-структурний, комунікативно-діяльнісний та когнітивний підхід до вивчення ідіостилю [6].

Для вивчення заявленої проблематики було обрано англomовний роман-фентезі Террі Пратчетта «Правда» та його український переклад, виконаний

Олександром Михельсоном. Було здійснено перекладацький аналіз роману на предмет виявлення способів перекладу, тактик і операцій, задіяних у відтворенні метафоричної домінанти ідіостилю автора. Результати аналізу показали, що з метою реалізації стратегії комунікативно-рівноцінного перекладу в досліджуваному тексті були задіяні такі тактики: тактика відтворення індивідуального стилю автора, тактика передачі когнітивної інформації (використання міжмовних і перекладацьких відповідників, узагальнення (резюмування інформації), опущення комунікативно-нерелевантної інформації, використання пояснень в процесі перекладу), тактика лінгво-культурної адаптації тексту (транспозиція, компенсація, описовий переклад), тактика відтворення стилістичних характеристик тексту і стилістичної адаптації тексту (модифікація стилістичного забарвлення тексту оригіналу відповідно до норм художнього стилю української мови за допомогою використання міжмовних і перекладацьких відповідників та прийому компенсації) [5].

Під час аналізу способів перекладу метафор за основу було взято класифікацію Т. А. Казакової, яка виділяє такі способи: повний переклад (збігаються як правила сполучуваності, так і традиції вираження емоційно-оцінної інформації, вжиті у певній метафорі); додавання/опущення; заміна; структурне перетворення; традиційний відповідник [3].

У перекладі Олександра Михельсона найпоширенішим способом перекладу метафор є заміна (37,78% випадків), яка згідно з Т. А. Казаковою, часто пов'язана з використанням синоніма до українського відповідника англійського слова, тому що саме цей синонім є доречнішим стилістично і виконує комунікативну функцію на рівні з оригіналом (*"A civilization runs on words"*. «Цивілізацію рухають слова»). Заміна *"gun"* на «рухають»). Друге місце посідає структурне перетворення метафори відповідно до норм мови перекладу (23,33%) (*"Breakin' the budget, you said"*. «Ви сказали, ми підриваємо бюджет»). Третє місце посідають додавання та опущення (20,00% випадків) (*"The tall figure who had so recently been the focus of Mr Pin's attention was bundled ashore and hustled down an alley"*. «Висока постать того, кому пан Шпилька щойно приділив стільки уваги, вистрибнула з човна і покvapилась алеєю в темряву»). Опущення комунікативно-нерелевантної інформації в перекладі *"was bundled ashore"*). Додавання: *"William winced"*. «Обличчям Вільяма промайнула гримаса болю». З-поміж проаналізованих метафор повним перекладом передано 15,56% випадків (*"The press grew by the hour"*. «Верстат піс щогодини»), і найменше зустрілося метафор, які можна перекласти традиційним відповідником (3,33% випадків) (*"Mr Tulip seeking heaven in flour, salt, baking powder and pickled beef sandwiches"*. «Пан Тюльпан шукав раю в борошні, солі, пудрі й підсолених сандвічах з яловичиною»).

Також під час аналізу було виявлено лексичні особливості цього твору, що можуть викликати труднощі в перекладі. До них можна віднести постійні навмисні помилки, огріхи та неграмотні записи, які в перекладі передавалися

через помилки в написанні слів (прийом компенсації). У творі також характерним є використання інтертекстуальності, порівнянь, оказіоналізмів, алюзій, гри слів, гумору та сатири, що формують його метафоричну домінанту. Задля забезпечення адекватного перекладу, подолання цих труднощів відбувається через використання лексичних та граматичних трансформацій, а також підбору еквівалентних висловів та відповідників у мові перекладу. Вибір способу перекладу метафори залежить від функції конкретної метафори, від її стилістичних особливостей, норм мови перекладу та від перекладацького завдання. Найуживаніша лексична трансформація – це комбінована реномінація (69,0% випадків). Наступними за частотністю є трансформації калькування (13,0%) і смисловий розвиток (12,0% випадків). Найрідше зустрічаються транслітерація з транскрипцією, всього 6% випадків. Найуживаніші граматичні трансформації – це додавання та опущення (33,0% випадків), дослівний переклад (нульова трансформація) (24,0%), зміна порядку слів у реченні (24,0%). Найрідше використовувалися перечленування (10,0%) і граматичні заміни (9,0%). Також зустрілися поодинокі випадки лексико-граматичних трансформацій (антонімічний переклад, описовий переклад та компенсація).

Особливість лінгвокультурного аспекту під час перекладу твору Террі Пратчетта «Правда» полягає в тому, що автор у своїх творах намагається не прив'язуватися до однієї певної культури, а використовує приклади, взяті зі світової культурної спадщини, що дещо ускладнює переклад, адже перекладач повинен мати високий рівень освіченості, загального розвитку та постійно поповнювати арсенал знань. Однак, складається позитивне враження від роботи перекладача над відтворенням лінгвокультурних характеристик твору, тому можна зробити висновок, що перекладачем зроблено якісний та адекватний переклад з урахуванням мультикультурності твору.

Наразі вивчення особливостей відтворення метафоричної домінанти у перекладі має істотні перспективи для подальших наукових досліджень у таких аспектах перекладознавства, як розробка теоретичних засад для опису адекватності відтворення індивідуального стилю автора художнього тексту в перекладі, пов'язаних із його стилістичними і психолінгвістичними особливостями; опис окремих труднощів перекладу, пов'язаних із проблемними мовними і стилістичними явищами, які мають розбіжності в принципах оформлення в різних мовах.

Література (References)

1. Arutiunova, N.D. (1999). *Iazyk i mir cheloveka* [Human's Language and World]. Moscow: Iaz. rus. kult. [in Russian].
2. Freidenberg, O.M. (Eds.). (1996). *Antichnyie teorii iazyka i stilia: antologiiia tekstov* [Ancient Theories of Language and Style: Anthology of Texts]. St. Petersburg: Aleteia [in Russian].
3. Kazakova, T.A. (2003). *Teoriia perevoda – lingvisticheskie aspekty* [Translation Theory – Linguistic Aspects]. Moscow: Flinta [in Russian].
4. Komissarov, V. N. (2009). *Lingvistika perevoda* [Linguistics of Translation]. Moscow: URSS [in Russian].

5. Sdobnikov, V.V. (2015). Kommunikativnaia situatsiia kak osnova vybora strategii perevoda [Communicative Situation as the Basis for Choosing a Translation Strategy]. *Doctor's thesis*. Moscow [in Russian].
6. Starkova, E.V. Problemy ponimaniia fenomena idiostilia v lingvisticheskikh issledovaniiax [Problems of Idiostyle Phenomenon Interpretation in Linguistic Studies]. *Vestnik Viatskogo gosudarstvennogo gumanitarnogo universiteta – Herald of Vyatka State University*, 5, 75–79 [in Russian].
7. Vinogradov, V.V. (1981). Problemy russkoi stilistiki [Problems of Russian Stylistics]. Moscow: Vysshaia shkola [in Russian].

Svitlana Hrushko

Ph.D. Phil., Dozentin am Lehrstuhl für

Übersetzung und theoretische und angewandte Linguistik

Staatliche Einrichtung «Südkrainische Nationale Pädagogische Uschinskij-Universität»

Odessa, Ukraine

WISSENSCHAFTLICHER UND TECHNISCHER TEXT IM INTERLINGUALEN DIALOG: DER ÜBERSETZUNGSASPEKT

Schlüsselwörter: *wissenschaftliche und technische Übersetzung, informativer Inhalt, interlingualer Dialog, wissenschaftlicher Bereich, technische Terminologie, terminologisches System.*

Die gegenwärtigen Bedingungen der staatlichen Existenz, die Fragen der internationalen Zusammenarbeit und Integration haben das Studium der Sprachen und die Probleme der Übersetzung, vor allem der wissenschaftlichen und technischen Übersetzung als Grundlage der wirtschaftlichen Entwicklung des Landes aktualisiert. Die Entwicklung von Wissenschaft und Technik sowie Informationstechnologien in der globalen Welt erfordert eine fruchtbarere Interaktion in der interlingualen Kommunikation in allen Bereichen menschlichen Handelns. Dies führt zur Suche nach rationalen Wegen, um das Problem der schnellen und signifikanten Übersetzung zu lösen, die heute eine der effektivsten Arten von Informationsaktivitäten darstellt. Mit der Entwicklung von Wissenschaft und Technologie und der entsprechenden Verbreitung wissenschaftlicher und technischer Informationen wird die Erforschung der wissenschaftlichen und technischen Übersetzung relevant, die sich unter anderem aufgrund der funktional-stilistischen Merkmale und der Genrezugehörigkeit des übersetzten Materials von anderen Arten der Übersetzung abhebt. Die Wechselbeziehung zwischen interkultureller Kommunikation und Übersetzung ist axiomatisch. Die Prozesse, die beim Vermitteln von Informationen über die Sprachbarriere auftreten, sind jedoch nicht vollständig verstanden und müssen weiter geklärt werden. Die Übersetzung von wissenschaftlichen und technischen Texten wird durch die Mehrdeutigkeit der Terminologie, die stilistischen Besonderheiten der Original- und Landessprache usw. erheblich erschwert. Ohne ausreichend entwickelte professionelle Informations- und Kommunikationsfähigkeiten kann der Übersetzer keinen angemessenen interlingualen Dialog in einem so wichtigen Bereich wie der Wissenschaft führen.

Die Bildung einer bestimmten Art von professionellen Informations- und